

Renata Šribar

SPOLNI SKRIPTI V STAROSTNEM SUBJEKTIVIRANJU MOŠKIH: TEORETSKI ZASTAVEK SKOZI EMPIRIJO

IZVLEČEK

Članek temelji na raziskovalni študiji ter uporablja manj znana konceptualna in analitična orodja. Osredotoča se na divergentno ospoljenje starejših in starih moških z vidika delitve na javno in zasebno. Preliminarna raziskava razkriva večjo prisotnost moških doma in več skrbstvenega dela, medtem ko postajajo ženske vse bolj aktivne v javnosti. Z namenom preverjanja hipotetične alternative tako ospoljene starosti se je vzpostavila ciljna skupina visoko izobraženih in/ali profesionalno kompetentnih starejših in starih moških z nadpovprečnim socialnim in kulturnim kapitalom.. Rezultati raziskave kažejo na vpetost v družinsko življenje že v času zaposlitve in na zaznavno prisotnost v javnem življenju še tudi po upokojitvi. Kljub temu pa je raziskava opozorila na skrite mehanizme hegemonije moškosti, kar bi lahko prispevalo k teoretski razgradnji spolnih hierarhij.

KLJUČNE BESEDE: starejši/stari moški, spolna delitev, transdisciplinarni pristop, »analitični stroj«, kategorične kompleksnosti

Gender scripts in the old age subjectivation of men: A theoretical pledge through empirics

ABSTRACT

The article is based on a research study and uses less well-known conceptual and analytical tools. It focuses on the divergent gendering of older and old men from the perspective of the public/private divide. Preliminary research shows the greater presence of men at home and more care work, while women are becoming more active in the public. For the research on the hypothetical

alternative of gendered old age, a target group of the highly educated and/or well professionally skilled older and old men was constituted. All of them possess above-average social and cultural capital. The results show familial involvement already during the employment period, and a perceptible presence in public life after retirement. Nevertheless, the research pointed to the hidden mechanisms of hegemonic masculinity, which could add to the theoretical deconstruction of gender hierarchies.

KEY WORDS: *older/old men, gender divide, transdisciplinary approach, "analytical engine", categorical complexities*

1 Uvod: o spolnem binarizmu in dihotomiji ter spolnih vlogah v starosti

Raziskava o starejših in starih moških¹ je bila zasnovana, ne pa tudi izvedena kot del mednarodnega aplikativnega projekta »Old Guys Say Yes to Community«. ² Namen predstavljene raziskave in s tem tudi namen pričujočega prispevka oz. študije je v odkrivanju odstopanj od tradicionalnih diskriminatornih spolnih norm v segmentu starejših in starih moških s perspektive delitve življenjskih prostorov na javno in zasebno sfero. Uporaba dihotomij moški/ženske in javno/zasebno ter s tem okvir raziskovanja izhaja iz navedenega referenčnega projekta Erasmus+.

Uvedba transspolnih identitet ne bi bila smotrna zaradi starostne kohorte, v kateri se je formirala ciljna skupina, in spolne (samo)identifikacije respondentov. Obenem je vztrajanje pri kritični analizi spolne dihotomije ob dovolj močni strukturni podpori raziskovanju transspolov nuja. Večina prebivalstva se še vedno

-
1. Poimenovanje stari moški deluje brezkompromisno v kulturnem okolju, ki staranju in starosti ni naklonjeno. Obenem je najbolj neposredno in bi zato moralo biti v znanstvenoraziskovalnem kontekstu sprejeto kot ustrezno in brez konotacije stigme. Da pa bi se tekst približal strokovni rabi, ki glede teh izrazov ni zelo natančna, uporabljamo oba najbolj pogosta termina poleg termina starostniki. Raba »starejši« in »stari« je značilna za objave predhodnega mednarodnega projekta »Old Guys Say Yes to Community«, ki se je v slovenskem delu raziskave poglobil v ciljno skupino moških v starosti med 56 in 86 let (Gregorčič in Cizelj 2019: 89). Obenem se zdi raba obeh terminov skupaj najbolj ustrezna glede na klasifikacijo Nacionalnega inštituta za javno zdravje – NIJZ, ki starost opredeljuje kot življenjsko obdobje od 65. leta naprej (NIJZ 2017: 1–3).
 2. Projekt »Old Guys Say Yes to Community« (2016–2019) v okviru programa Erasmus+, »Strategic Partnership for Adult Education« je vodila Univerza v Ljubljani, sodelovale so Univerza Vroclav, Univerza v Talinu in Estonsko društvo izobraževalnih organizacij za odrasle – ANDRAS.

opredeljuje v okviru spolne binarnosti, kar ne napeljuje na »diktaturo večine«, temveč na živeta dejstva in tudi že na svobodo odločanja o spolni (samo)identifikaciji. Spolna binarnost ne vključuje brezprizivno podreditve družbeno-kulturno normiranemu ospoljenju. Naj že spočetka opozorim, da je raba sintagem spolna dihotomija in spolni binarizem reflektirana: kadar ne impliciram spolne hierarhije, uporabljam v povezavi s spolnim razmerjem žensk in moških izraz binarizem; kadar je pomembna spolna razlika v pomenu družbene delitve, ki ima praviloma hierarhično implikacijo, pa izraz dihotomija. Odločitev izvira iz preverjanja latinskega izraza *binarius*, izvirajočega iz *bini*, »dvojen«, »iz dveh delov« – in grškega izraza *dikhotomia*, kjer dvojnost lahko implicira tudi razliko, delitev.

»Uveljavljanje načela enakosti spolov« je bilo oblikovano v politični konfrontaciji s hierarhijo, vključeno v pojmovanje in udejanjanje spolne dihotomije. Zakoni in drugi normativni akti ne zagotavljajo dosledne izvedbe in učinkovitega vpliva na kulturo vsakdanjega življenja in družbeno kodiranje spolnih vlog in statusov.

Študija do dihotomije moški/ženske vzpostavlja kritičen odnos, saj moramo vztrajati pri analizah spolne neenakosti in zavračanju naturalizacije tradicionalnih diskriminatornih spolnih vlog in statusov. Obenem bi bilo na tem mestu subvertiranje identitetnih opredeljevanj »moški« in »ženska/e« odveč, ne glede na to, ali privzemanje identitet spolne binarnosti izhaja zgolj iz administrativnega pripisovanja spola ob rojstvu ali iz zavestnega osebnega pristajanja na eno od dveh identitet, izhajajočih iz spolnega dimorfizma – navkljub vednosti, da je to bolj zadeva birokratsko-medicinskega diskurza kot pa samih telesnih dejstev. Ta vključujejo tudi spolno manj diferencirane hormonske in kromosomske slike (Vermeulen in dr. 2002; Furman in dr. 2020).

Zaradi represivne vztrajnosti biopolitičnega obvladovanja človeških teles in normativnega naravnavanja duševnosti v utesnjujoče skripte spolov (Ward in dr. 2022) delujejo nekateri premiki v ospoljenju javne in zasebne sfere v starosti osvobajajoče. Predhodno raziskovanje je potrdilo hipotezo o relativni osvobojenosti žensk v starosti in po upokojitvi, ko se, odrešene nekaterih zadolžitev, udeležujejo različnih izobraževalnih, rekreativnih, kulturnih in tudi turističnih dejavnosti. V komplementarnem spolnem razmerju moški v starosti, predvsem po upokojitvi, svoje bivanje posvečajo predvsem domu – ne nujno, ampak vendar tudi ob kritičnem odnosu do aktivnosti žensk v javnih prostorih (Gregorčič in Cizelj 2019: 90–91). Slika te spremembe v spolnih vlogah izhaja iz spoznavno in metodološko umestne posplošitve v raziskovanju družbene skupine, katere skupni imenovalci so spol, starostna doba in socialna vključenost (idem.: 95–99). Vzorec je bil strukturiran po starostnih in izobrazbenih podskupinah ter podskupinah

glede na bivalno okolje (urbano, primestno, ruralno) in tipe organizacijske vključenosti (idem.: 88–89). Pridobljena splošna slika deluje normativno, ker se kaže kot nekaj, kar je običajno in normalno. Prav ta moment »nove normalnosti« glede na tradicionalne spolne vloge v okviru delitve na sferi javnega in zasebnega je izzval preizpraševanje možnosti še drugačnih modelov življenja starejših in starih moških v identičnem kontekstu javnosti in zasebnosti. Hipoteza manjše raziskave, na osnovi katere nastaja pričujoči tekst, je potemtakem obstoj matrice življenja, ki je odklonska glede na prevladujoči model in ki naj bi prav zato delovala osvobajajoče.

Obenem je odločitev za raziskavo z manjšim vzorcem in raziskovalno delo v specifični spolni skupini moških z vidika ospoljene vpetosti v prostore javnosti in zasebnosti izvirala iz zaznavanja načina življenja moških iz lastnega delovnega okolja. V empiričnem postopku raziskave so bili opravljeni intervjuji z moškimi iz specifične družbene skupine, ki so jih poleg starosti povezovali še profesionalni profil, srednji ekonomski razred in isti socialni sloj z vidika kulturnega in socialnega kapitala ter življenjskega sloga, povezanega s poklicnim delom v sferah kulture, raziskovanja in terciarnega izobraževanja.

2 Moški v starosti in v fokusu: epistemološki vpogled

Dinamične spremembe, ki se v starosti dogajajo na področju spolov, so tako kot spolno identificiranje ujete v razmerja moči. Ospoljeno premeščanje na položajih v zasebnosti in javnosti je v območju vidnega, izpostavljenega. Možnosti, kje, kdaj in kako v starosti delovati ali se pasivno prepuščati, so pogojene z globaliziranimi družbenimi sistemi in državno upravljanimi strukturami, zaznamujejo jih kulture okolij in določajo konkretne politične odločitve.

Z lahkoto je moč zaznati površino vsakdanjega življenja v starosti glede na spol. Na strani moških je premeščanje v shemi javno/zasebno temeljno povezano s krhanjem osebnega statusa biti-moški oziroma osebnega, socialnega in kulturnega kapitala; s starostjo narašča tudi vpliv konstrukcij šibkih starajočih se in ostarelih; tovrstno simbolno nasilje je stvar vsakdanjosti. Na diskurzivnem polju, ki zajame stare, se cilja na šibkost, tudi kadar se poudarjeno govori o zdravju kot nasprotju prenekaterih bolezni ali o pomenu skrbi zase – ne v imenu radosti še-vedno-bit, temveč skozi pretnjo, da sicer postaneš breme za bližnje in okolico, predvsem pa družbeno breme, obremenitev državnega proračuna, medijsko običajno prikazano s kvantitativnim argumentom s povzemanjem strokovnih virov ne glede na kontekstualizacijo podatka, neoliberalno ali vzpostavljeno družbeno senzitivno (Gregorčič in Kajzer 2021: 151). Šibkost kot ospoljena osebna lastnost je predvsem v subjektivaciji moških najbolj odstopajoča od norm »moškosti«.

Ker so diskriminatorno tradicionalistično konstruirani kot oskrbovalci, je tudi diskurz skupnostnega bremena obremenjujoč, četudi se nanaša na celotno družbeno skupino upokojenih.

Vsakdanjost se odvija v spregi javnega, ki ga obvladuje politično, in zasebnega, v katerega vdre osebno: stare ženske postajajo oskrbovalke psihofizično pešajočih moških in moških, ki živijo v strahu pred izgubo telesnih in psihičnih kapacitet; obenem ženske v starosti pričenjajo v večji meri obvladovati tudi družbeno zunanost, javne prostore. Zgodil se je obrat v spolnih vlogah skozi ospoljeno kategorijo varnosti – ta je postala valuta v spremenjeni spolni menjavi. V starosti jo moški potrebujejo v večji meri, vendar nujo po oskrbljenosti težko izražajo, ker nasprotuje predstavi o hegemoni moškosti (Gregorčič in Cizelj 2019: 88; Hrženjak 2020: 39). Ekvivalentno so v skladu s tradicionalno spolno pogodbo ženske tiste, ki neplačane delovne storitve doma in čustvene vložke v družini menjajo za varnost (Pateman 2016: 59), četudi je ta včasih zagotovljena zgolj na simbolni ravni s statusom poročene ženske ali ženske v partnerski zvezi.

2.1 Dve temeljni dihotomiji

Vključitev kategoričnega nasprotja javno/zasebno oziroma zasebno/javno v epistemološka izhodišča študije je prav tako v postopku razgrajevanja ter enako kot delitev in omejitev spolov na moško in ženske kategorično nasprotje izhaja iz izvorne raziskave »Old Guys Say Yes to Society«. V feminističnoteoretskem prisvajanju konstruirane delitve človeških sfer na zasebne in javne se zgodi poteza reciklaže v »osebno je politično« (Rosicki 2012: 10, 17; Hanisch 1969). Pomeni, rabe in ne zgolj forma – beseda kot posoda pojma – so drugačni, v tem je smoter reciklaže: »politično« ima v tej epistemološki izjavi že samo po sebi kritičnoanalitično konotacijo in »osebno« že samo po sebi vključuje odnos do utelešenja in ponotranjanja norm in neformalnih predpisovanj. Morda res nekoliko ohlapno zapisano, vendar vredno pozornosti: kar je bilo prej ločeno (zasebno/javno), je sedaj povezano (osebno-politično). Če izpeljem, raziskovalno kritično pojmuje in preizprašujemo osebno v zasebnem in delovanje političnega³ v javni sferi, da bi kritika prešla v razumevanje delovanja političnega v zasebnosti in osebnega v javnosti. Obenem v beleženju raziskovalnih rezultatov vznikla manj oprijemljiv, subverzivni vmesni prostor, ki ga označujemo po vzoru slovničnega zapisovanja prisotnosti transspolov v jeziku: javno_zasebno ali zasebno_javno.

3. »Politično« je koncept, ki ga za sodobnost uporabno opredeli Chantal Mouffe (2016). Politično je idejna razsežnost politike: za razumevanje političnega sta ključna koncepta oz. dominantna označevalca antagonizem in hegemonija. Razmerje med političnim in politikom je razmerje vpliva na prakse, diskurze in institucije.

Obe izhodiščni kategorični, a med refleksijo razrahljani nasprotji sta – poleg tega, da sta ospoljeni – tudi vpeti v časovno dimenzijo na ravni posameznega človeškega življenja in v družbeno-kulturnem in političnem kontekstu. Ob dejavniku časa se skozi koncept ospoljenja zastavlja vprašanje moči. Kako moč v teku časa s perspektive spolne dihotomije in ospoljene delitve sfer na javno in zasebno mutira na strukturnih in osebnih ravneh? Gotovo je to že vprašanje metadiskurza, interpretacije raziskovalnih rezultatov tudi na ravni neizrečenega, a v ciljni skupini nakazanega.

Starajoči se in stari ljudje nis(m)o ne »razspoljeni« niti »nespolni« ali »brez spola« (Thompson 2018: 4), kot se pogosto pojmuje tudi v politikah in medijih, zato so ospoljene matrice staranja in starosti toliko bolj vredne raziskovalne pozornosti. Ker so tokrat izpostavljeni moški – in to ostareli moški – je ta skupinska identiteta v spoznavni podstati konstruirana v odnosni odvisnosti od žensk in njihovih identitetnih investicij. Raziskovalno temo, navezujočo se na moške in moškosti, obravnavam prvič. Izzvala me je v tolikšni meri, da sem se po letih oklevanja sklenila posvetiti tudi praktično neuporabljenemu analitičnemu orodju, ki ima prepričljivo elaboriran teoretski nastavek.

2.2 Prisvajanje »hrupnega malega analitičnega stroja« Donne Haraway

V vseh fazah procesiranja raziskave, pričujoče predstavitev njenih rezultatov in sprotnega interpretiranja sta bila in še vedno sta aktualna – generalno: interdisciplinarni in transdisciplinarni pristop, medtem ko je – v domeni specifičnega raziskovalnega analiziranja – angažirano metodološko orodje Donne Haraway, predstavljeno v poglavju njene odmevne monografije o epistemologiji znanosti *Opice, kiborgi in ženske: Reinvencija narave* (1999). Ta manj razširjeni, minimalistični, a plodni spoznavni aparat: »stroj«, mestoma poimenovan »drevo« in »zemljevid« zavesti, avtorica namenja vpogledu v delovanje zavesti glede na dane kategorije v nasprotjih (dihotomijah) in (binarnih) parih.

V prisvojitvi hrupnega analitičnega stroja izberem za vnos kategorični nasprotji oziroma dihotomiji, ki sta bili predhodno že vzpostavljeni (moški/ženske, javno/zasebno). Uporabljeno analitično orodje za vpogled v delovanje zavesti in izkustva, katerega mehanizem je po navajani avtorici »skoraj kakor dihotomični sistemi evropskih renesančnih retorikov« (Haraway 1999: 182), je v nasprotju s percepcijo dihotomij v feministični teoriji. Prilagojena uporabnost kategoričnih nasprotij, ki jim potemtakem mnogokatera feministična teoretičarka nasprotuje in sem jih uvodoma tudi sama že mehčala, je bila pred leti epistemološko presenečenje. Feministične teoretičarke namreč razumemo dihotomije, tule izpostavljene in tudi druge, kot produkt falogocentričnega »miselnega sloga«.

Kaj je potemtakem pritegnilo Donno Haraway, že dolgo najbolj referenčno feministično epistemologinjo znanosti, da dihotomije uporabi in jih sistematizira v »stroj« oz. »drevo« zavesti, v mehanizem delovanja zavesti žensk? Odgovor je v njihovi dvojni funkciji, dobesedno v tehnologiji, »ki očitno sočasno ustvarja in razceplja svoje predmete« (idem.: 183). Kar je tu umu privlačnega, je odmik od falogocentrične enopomenskosti, »usojene« kategorične polarizacije in k enemu cilju usmerjenega delovanja. Tu gre kljub »moškemu« kategoričnemu orodju za nekaj drugega.

Hrupen dihotomični stroj, ki postane feministični refleksivni izziv, razrešujem s prakso preverjanja njegovega delovanja. Preverjam ga skozi prisvojitve in prilagajanje z namenom razumevanja zavesti in izkustev moških, ki mi zaradi spolne delitve ne morejo biti neposredno dana. Orodje (tehnika), kot že napovedano, tu deluje skozi izpostavljeni kategorični nasprotji. Vsak element, kategorija v dihotomiji se do poljubne mere (v skici predstavljene z »itd.«) cepi na dve enoti druge dihotomije. Elementi-kategorije se množijo in obenem cepijo. Kompleksnost razmerij v analitičnem dihotomičnem stroju, če parafraziram Haraway, onemogoča poenostavljene interpretativne konstrukcije ospoljene vsakdanjosti v prostorih javne in zasebne sfere; prepletenost elementov-kategorij daje vpogled v družbeno-kulturno in politično formiran mentalni mehanizem, ki ga Haraway opoimi s sintagmo »proizvodna tehnologija« (idem.: 184). Ob znanju na subjektni ravni integrira spretnost-umetnost sestavljanja in razstavljanja, povezovanja in razvezovanja, konstrukcije in dekonstrukcije.

Skozi branje Haraway znanstvenoraziskovalno delovanje poteka kot delo »umeščene vednosti« (idem.: 182). V nasprotju z verjetjem v raziskovanje, ki naj bo neodvisno od »subjekta raziskovanja«, konceptualizacija umeščene vednosti in potemtakem tudi »umeščene« znanosti vključuje subjekt_ko raziskovanja skupaj z njegovo/njeno utelešeno podstatjo. Tako »utelešena« vednost je praviloma produkt osebnega pozicioniranja v raziskovalnem procesu; tudi zaradi momenta kreativnosti in inovativnosti je proizvedena vednost subjektivno dognana, četudi operira z zunanjimi konstrukti. Pravzaprav zgolj znanstvenoraziskovalno delo, ki je sposobno v svoje nastajanje refleksivno vpisati lastnega/lastno kreatorja_ko, ustreza pogoju (celovite) znanstvene preglednosti in prosojnosti.

Priporočena raba dihotomičnega stroja po Haraway je v »izolaciji« določenega svežnja v shemi (idem.: 184) in s tem zamejenega analiziranja, strukturiranega glede na vnaprej določen namen. Denimo, da bi nas zanimala matrice *moške*⁴

4. Pridevnik »moška« uporabljam pogojno v zavedanju omejitev ospoljenja skozi spolno dihotomijo. Uporabnost in problematičnost homogenizacije družbene skupine moških obravnavam v nadaljevanju.

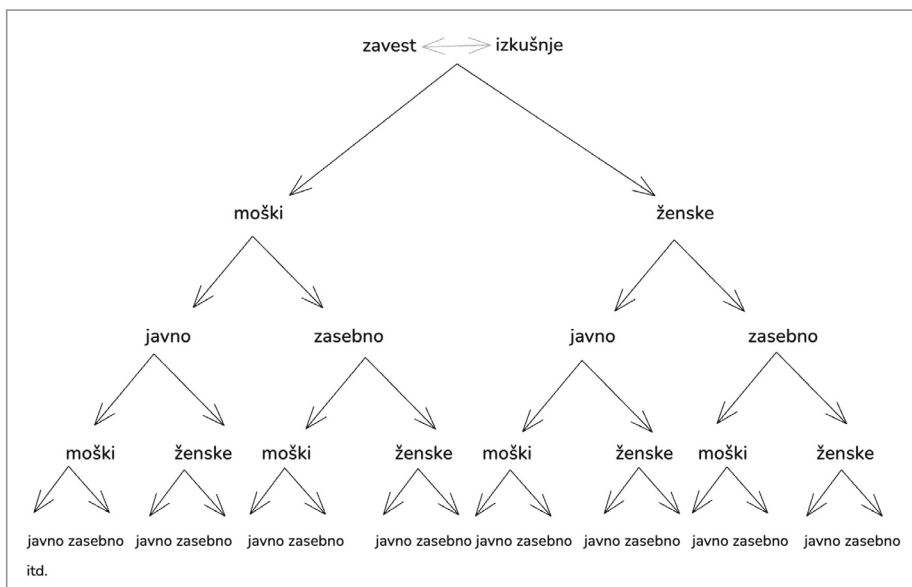
percepcije žensk, ki se udejanjajo v prostorih javnosti skozi različne aktivnosti v okviru rekreacije, izobraževanja, organiziranega druženja na polju kulture ipd. Izločene kategorije bi se povezale v snop na štirih ravneh, ki jih beleži pričujoča skica: 1. moški kot akterji v odnosu do partnerke in/ali žensk nasploh preverjajo 2. prostore javnosti, 3. ki jih zasedajo ženske, naknadno od njih prejemajoče povratno informacijo v 4. prostorih zasebnosti. Vsaka od navedenih kategorij je paradigmatško vnaprej družbeno-kulturno opojmljena, moški pogled v prvi liniji skice kot bodisi nadzorujoč, indiferenten, ambivalenten ali, redkeje, podporen. V drugi liniji so prostori javnosti, izvedeni z moške pozicije v skici; sfera javnega je tudi paradigmatško »moška« in s tem aktivna, vplivna, konstitutivna za družbeno moč. V starosti se začnejo v prostorih javnosti intenzivno pojavljati ženske. Njihovo zavzemanje javnih prostorov vodi do paradigmatškega zloma in s tem moškega preizpraševanja prisotnosti žensk na primarno moškem teritoriju. Prostori javnosti postanejo za stare moške na tretji liniji skice objekt motrenja in distance, ko se v njih pojavijo ženske, njihove partnerke, prijateljice in znanke partnerk, sodelavke itn. Na zadnji liniji v skiciranem snopu preverjamo zasebnost, izvedeno s pozicije žensk (moški so prisotni skozi odnos do žensk), ki so postale aktivne v javnih prostorih. Po tradicionalni paradigmatški postavitvi morajo za ta prehod iz zasebnosti v javnost na ta ali oni način »plačati«. Raziskava v ozkem, specifičnem segmentu starejših in starih moških je na tej točki v skici, najbolj povedni glede kakovosti heterospolnih partnerstev v starosti, pokazala na možnost strukturiranja drugačnih odnosov, na drugo matrico sobivanja spolov v okviru spolne binarnosti.

Paradigmatški tok misli in predstav, ki je vključen v delovanje dihotomičnega analitičnega stroja, ne unificira in si ne podredi zavesti. Tradicionalne asociacije so lahko izhodišče, niso pa nujna. Ne le da zasebno ni več toliko žensko kot v starosti postaja moško in da javno ni več toliko moško kot postaja žensko, tudi samo spolno pozicioniranje se v ropotu analitičnega stroja s trajanjem njegovega delovanja in s tem vrstjenjem kategoričnih nasprotij lahko začne počasi izgubljati. Poziciji, ki jih zasedata moški in ženska v javni in zasebni sferi, sta lahko tudi stični ali prekrivajoči se. O tej možnosti bodo več povedali rezultati raziskave.

V vsakdanjosti je kompleksnost odnosov delno prikrita. Vendar analizo in interpretacijsko konstrukcijo ene možnih matric lahko izpeljemo že iz posamične izjave, ki ustrezno korespondira z okoliščinami izrekanja, širšimi okoliščinami in tudi, priznajmo, vsaj deloma z vnaprejšnjimi pričakovanji raziskovalke_ca. Ob razumu so v igri neizogibni čustveni in čutni vložki ne glede na deklarirano racionalnost znanstvenega delovanja po falokratskem znanstvenem kano- nu – oziroma kar temu navkljub. To nas nikakor ne bi smelo vznemirjati, saj so merila znanstvene relevantnosti, kaj šele učinkovitosti že dolgo obdobje v

preizraševanju. Poleg emocij nas nosijo tudi čuti – celo estetski čut zna pretehtati v trudu za resnico (Kochan 2013), bolje: za omejeno resnico razkrivajočega se znanstvenega dejstva. Čutno-čustveni vložki se na performativni ravni kažejo kot gon samega teksta, interpretacije rezultatov znanstvenega raziskovanja.

Skica 1: »Hrupni mali analitični stroj«: zavest in izkušnje moških v starosti skozi dihotomiji moški/ženske in javno/zasebno.

Hrupni analitični stroj daje interpretaciji kredibilnost, saj povnanja mentalni postopek. Ni odveč ponavljati, da zgolj transparentnost znanstvenega mišljenja in, v možni meri, pripoznavanje osebne vpletenosti v duhu raziskovalne integritete zagotavlja etičnost v proizvodjanju vednosti.

K raziskavi, ki je bila izvedena v specifični skupini starejših in starih moških, je bilo treba pristopiti medpresečno z uvajanjem še drugih kategorij v pretežno hierarhičnih družbenih delitvah poleg spolne; kategorične osnove v medpresečni konstelaciji so bile določene glede na vnaprej izbrano skupino moških: (ekonomski) razred, socialni sloj, poklicni profil, psihofizično stanje. Vse izbrane kategorije vplivajo na možnosti prehajanja med javno in zasebno sfero ter navezujoče se položaje. Primarno v tem kontekstu je psihofizično stanje, katerega krhkost je za moške, kot mnogokrat pripoznano, strukturno in statusno bolj težavna.

Pred iztekom epistemološkega dela študije je treba funkcionalnost medpresečnega pristopa nadgraditi, saj so kategorije osrednja spoznavna postavka študije, konstitutivne so posamič in v tvorjenju izpostavljenih dihotomij; zlasti

v okviru spolne dihotomije jih obravnavamo konceptualno. Že brez posebej elaboriranega družboslovnega znanja o kategorijah kot osnovnih delcih znanstvenega raziskovanja je možno opaziti, kako lahko se mnogokrat obravnava; tudi v pričujočem tekstu se je prehod od homogenosti dveh poimenovanih družbenih skupin, kategoriziranih kot »moški« in »ženske«, do dehomogenizacije oziroma segmentacije zgodil brez predhodne teoretske utemeljitve. Vpeljemo jo naknadno s konceptualizacijo »kategorične kompleksnosti« (McCall 2005), torej kompleksnosti kategorij, ki meri tako na številčnost kategorij kot na mnogotera presečišča na oseh delitev, ki potekajo na osnovi družbeno konstituiranih kategorij. Obenem se sintagma nanaša tudi na rabe kategorij v okviru medpresečnega pristopa. Ko imamo v mislih homogenost kategorij »moški« in »ženske«, uporabljamo interkategorično kompleksnost (cf. idem.: 1784–1785); kategorije uporabljamo odnosno – in v domeni političnega. Ko pa na pričujočem mestu konkretno dehomogeniziram družbeno skupino moških z uvajanjem izbranih drugih kategorij poleg spolne, vzpostavljam intrakategorično kompleksnost (idem: 1773–1775). Vsaka sprememba glede izbora kategorij bi skupino razpustila in ustvarila novo, drugačno. Ali v jeziku raziskovalne prakse: oblikovati bi morala drugačno zasedbo ciljne skupine.

3 Izbor metod in analitičnih orodij: metodološka razprtost transdisciplinarnosti

V predhodnem, epistemološkem delu prispevka umeščam raziskovanje glede referenčnih disciplin na interdisciplinarno področje, kjer se družita družboslovje in humanistika, konkretno s formaliziranimi nazivi po klasifikaciji ARIS: socialna in kulturna antropologija, sociologija, jezikoslovje in – izostale študije spolov in feministična epistemologija, ki so jim odškrnile vrata interdisciplinarne raziskave. Kljub temu da predhodno obstoječe znanje in možnosti raziskovanja izhajajo iz teh prekrivajočih se disciplinarnih polj, pa je v skladu z načelom transparentnosti ustrezno pojasniti, da je bila faktično raziskava zastavljena epistemološko in metodološko odprto. Prav ta odprtost je privedla do dejanske metodološke funkcionalnosti epistemološkega orodja, »ropotajočega stroja« Donne Haraway, ter do jasnega namena raziskovalno preveriti in utemeljiti ospoljeno matrico bivanja v starosti, ki je prilična poklicnim profilom z nadpovprečno svobodo dela, s tem pa tudi življenjsko intenzivnejšim prepletom javnega in zasebnega življenja. Življenjska kontinuiteta tako z upokojitvijo ni drastično ukinjena, saj odsotnost delovnega razmerja ne ukinja aktivnosti v javnosti in/ali močnih interesov v zvezi s to sfero.

Epistemološka in metodološka odprtost je vodila do presežka glede raziskovalnega pristopa s transdisciplinarnostjo (McMurtry in Sasser 2020: 30).

Raziskovalne možnosti, ki sledijo samemu procesu raziskovanja in so vanj fluidno vključene, so temeljni pogoj transdisciplinarnega raziskovanja. Spoznavno ter glede rabe metod in tehnik sproti nadgrajujoče se delo tvori »ponavljajočo se ciklično modifikacijo osnovnih opazanj v odnosu do raziskovalnih problemov, analitičnih metod [izvorno *study methods*] in interpretativnih konceptov, ki vznikajo v raziskovalnem postopku (procesna narava raziskovanja)« (Hirsch Hadorn in dr.: b. d., prev. R. Š.).

3.1 Ciljna skupina in postopek izvajanja intervjujev; sled novega vpogleda

K sodelovanju sem povabila sedem moških, starih nad šestdeset let, z izjemo enega v starosti devetinpetdeset let. Najstarejši moški je v času intervjuvanja štel petinsedemdeset let. Med njimi je bilo šest že upokojenih, najmlajši med njimi pa je živel upokojensko življenje s formalnim statusom samozaposlenega v kulturi, pri čemer je razvil zahtevno neplačano prostočasno dejavnost. Poleg starosti in formalnega statusa upokojencev (razen navedene izjeme s statusom samozaposlenega) sta vse družila profesionalni profil in plačano delo, ki po nujni vodi do javne izpostavljenosti. Področji dela sta bili akademsko-raziskovalna sfera na področju družbenih ved in humanistike ter kultura. Vsi respondenti s področja kulture so bili povezani z marketinškimi zadolžitvami, eden tudi s financami, pri čemer je v izteku svoje kariere v celoti prestopil v sektor gospodarstva in financ. Formalni poklicni profil in zasebni interesi so vse respondente povezovali na preseku stroke in kulture ter v tesnem prepletanju javne in zasebne sfere. V času izvajanja intervjujev (zadnji je potekal aprila 2024) so vsi kljub prenehanju delovnega razmerja še vedno pripadali srednjemu razredu in niso imeli zaznavnih finančnih težav. Obenem jim je pripadnost informiranemu, kulturno ozaveščenemu in socialno tako ali drugače strukturno vpetemu sloju v zadnjih letih omogočala dovolj kakovostne socialne stike, razen v obdobju pandemije, potovanja in/ali počitnikovanja ter pasivna ali aktivna udejstvovanja na polju kulture. Psihofizično so bili vsi v kondiciji, ki je omogočala mobilnost in aktivno življenje kljub nekaterim zdravstvenim težavam ali nižji telesni zmogljivosti.

Komunikacijski cilj intervjujev je bil v izvabljanju avtobiografskih pripovedi, zgodb o določenem obdobju moških življenj. Zato je bila ob formalni obliki polstrukturiranih poglobljenih intervjujev podana možnost izbire komunikacijskega medija z namenom čim večje sproščenosti in zgovornosti glede na značaje intervjuvancev. Poleg snemanega intervjuja v živo smo uporabili in realizirali še Zoom srečanja, telefonske pogovore in pisne odgovore na vprašalnik. Pri nekaterih respondentih je bilo tudi zaradi nadgrajevanja odgovorov uporabljene več načinov intervjuvanja. Izkazalo se je, da so štirje kolegi, ki prihajajo iz

akademsko-raziskovalne sfere, k obravnavi tematike prispevali izstopajoče tvor-
no, tako da so združevali »vsakdanje izkustvo« in »vsakdanje znanje« z osebnim
človeškim, kulturnim in socialnim kapitalom znanstvene vednosti (glej tudi Ule
2006: 25, 278). Tako je denimo prišlo celo do kolegialne dopolnitve tematskih
možnosti v četrtem sklopu vprašanj, ki so se nanašala na možne spremembe v
ospoljenem razmerju javno/zasebno v času polikrize, ko se je snopom vprašanj
o tem razmerju v obdobjih zaposlitve, upokojitve, kovidne krize pridružilo še
preizpraševanje vsakdanjega življenja z izpostavljene perspektive zgoščevanja
kriz ob bližnjih vojnah.

Med empiričnim raziskovanjem je postalo očitno, da me raziskovalna ko-
munikacija v poklicno-kolegialnih intervjujih vodi v smer teoretskega razvoja
epistemološkega okvira raziskave, ki bi, če bi raziskavo ponovila v nekoliko
drugačni postavitvi, pripeljala do utemeljitvene analize. Sled na tej poti je
zaznamovana s specifičnostjo komunikacije z respondenti iz kolegialnega kroga,
fleksibilnostjo v izvajanju empiričnega dela raziskave in opisanim prispevkom
kolega v preizpraševanju odzivov na polikrizo.

Vsa vprašanja respondentom so bila zastavljena s ciljem prepoznavanja
njihovih razmerij s partnerko skozi optiko delitve med javno in zasebno sfero
ter prehajanjem med njima. Kot že nakazano, je bil pomemben tudi časovni de-
javnik, namreč, kakšna so bila ta razmerja pred upokojitvijo, po upokojitvi, med
socialno-represivnimi ukrepi proti širjenju pandemije covid-19 ter v militarizaciji
politike vsled bližine vojn v Ukrajini in nato v arabskem delu Palestine.

V nadaljevanju bom pridobljeno respondentsko gradivo organizirala tako, da
se bom izogibala vsem podatkom o osebnih okoliščinah intervjuvanih kolegov.
Poleg tega v analizi ne bom navajala stavkov, ker gre v dobri meri za naš skupni
kolegialni krog in moram v skladu z etičnimi določili raziskovanja poskrbeti, da
nihče ne bo prepoznaven in prepoznan.

3.2 Lingvistični metodološki pristop semantična analiza v organizaciji besed

V iskanju poti iz zagate, kako določiti, izvesti in predstaviti analizo pridobljenih
fragmentov življenjskih zgodb intervjuvanih kolegov, če ne morem podajati izjav
in njihovih delov niti osebnih okoliščin vpletenih, se je ponudila semantična opcija.
Če ostanejo samo besede in njihova razmerja, je najbolj pripravno semantično
orodje, ki vključuje smotrno organizacijo besed. Uporabljam orodje – tezaver –,
ki je bilo na področju študij spolov že formalno vključeno v evropske terminološke
vire (Šribar 2015; EIGE n. d.). Osnovna shema sestoji iz organizacije besed v be-
sedne grozde s pomočjo »vhodnih«, ključnih besed oz. besednih parov po logiki
javno/zasebno (denimo: partnerstvo in služba, starost, upokojitev, skrb za otroke

in vnuke, kovidna kriza, bližina vojne, tesnoba, dom in delo, šport in rekreacija, izobraževanje, druženje, ustvarjalno delo, kultura, osamljenost ...) in besednega reda v teh besednih grozdih; urejanje poteka na vertikalnih oseh (izbrana beseda, širši pojmi/nadpomenke, ožji pojmi/podpomenke, sopomenke in njihove variante, protipomenke, stične besede, arhaizmi). Na voljo so tudi pomožna orodja – obstaja in razvija se več teorij leksikalnih taksonomij; morda najbližja predhodnemu znanju je teorija paradigmatičnih in sintagmatičnih razmerij med besedami. Paradigmatična razmerja (lahko) vključujejo ekvivalence, asociacije in hierarhije, sintagmatična pa »zadeve«, h katerim (lahko) prištejemo odnose pripisovanja, vključitve, denimo prostorske vključitve in podobno. So pa shematske ureditve taksonomij zelo raznotere, avtorske, tudi nasprotujoče si v pojmovanjih in poimenovanjih. Asociativna vez je v določeni teoriji taksonomije pojmovana kot paradigmatična razmerje, v drugi pa kot sintagmatična. To pomožno orodje v praksi predstavlja zelo parcialno in ohlapno pomoč, ki pa je ta hip še najbolj učinkovita, ker ponuja konkretno izrazje (glej tudi Maia in Lima 2021). Iz taksonomije v intervjujih uporabljenih besed in njihovih medsebojnih razmerij se izpelje sklep, kaj je respondentom v določenem tematskem segmentu intervjuja najbolj pomembno, kaj hipotetično odklanjajo, katere zadeve v odnosih in predstavah jih najbolj obvladujejo, v čem in kako se odražajo njihove skrbi in čustva, kako razumejo maskulinost in kako jo lahko udeležajo, kakšen je njihov odnos do življenjskih obdobij in prehodov med njimi; vse to pa je odvisno tudi od zunanjih pogojev življenjskih možnosti.

4 Rezultati vpogleda v specifično moško skupino: mutacija spolne delitve v starosti

Raziskava v specifično opredeljeni skupini starajočih se in starih moških, ki živijo bodisi formalno ali pa dejansko, a neformalno upokojsko življenje (en primer), pokaže nekaj izbranih, bistvenih skupnih značilnosti ciljne skupine. Gre za moške, ki jih vežejo poklicni profili in delo, skozi katero jih lahko opredelimo kot slovensko znanstveno in kulturniško inteligenco. Zaradi pripadnosti srednjemu razredu nimajo večjih finančnih težav, obenem pa imajo zaznaven kulturni in socialni kapital. Njihov odnos do partnerke, družine in doma ter do javnega angažmaja kaže alternativno sliko upokojenih moških v primerjavi s tisto, ki smo jo dobile_i po predhodni raziskavi »Old Guys Say Yes to Community«. Odstopanje od tradicionalnih spolnih vlog, ki se v raziskavi »Old Guys« kaže kot dovolj očiten prelom z ospoljeno rutino po upokojitvi, je v pričujoči manjši raziskavi v specifični skupini starejših in starih moških s profesionalno kariero na akademsko-raziskovalnem področju in v kulturi vseživljenjska praksa. Tudi v službeno aktivnih letih je šest od sedmih respondentov tvorno sodelovalo v

družinskem življenju z opravljanjem skrbstvenih opravil onkraj tradicionalne spolne delitve; po upokojitvi pa v večini na različne načine ohranjajo svoj glas in prisotnost v zadevah javnosti s predavanji, objavami, sodelovanjem na okroglih mizah, projektnim delom, prispevki na konferencah.

Od sedmih respondentov se, kot zaznано, samo eden približa tradicionalistični matrici, v skladu s katero je v času delovne dobe živel od družine in doma odtujeno življenje. Po upokojitvi je prenehal s poprej vplivnimi aktivnostmi v senci vladajoče leve politike, kjer je ob opravljanju službenega dela deloval na področju komercialne kulture, kasneje, v zaključku kariere, pa v gospodarstvu in financah. Njegova osebna dispozicija glede udeležbe v prostorih javnosti in zasebnosti se je spremenila. Opišemo jo lahko s frazemom, ki je pogosto v obtoku: »V pokoju z vnuki nadomeščam to, kar sem zamudil pri otrocih.« Kar ga še veže na javno sfero, je kritika politike in družbenopolitičnih in ekonomskih razmer ter občasno druženje z vplivnimi kolegi. Vendar nobena od teh zunanjih okoliščin ne obremenjuje njegove upokojske zavezanosti ženi, domu in potomstvu.

Dva med respondenti sta se v pogovoru približala tradicionalistični matrici mnogo bolj parcialno s sintagmatskim nizom »dom« kot prostor nove postopkojitvene vključitve v »domače delo« in »posvečanje domu«. Oba sta v govor vključila svoji partnerki kot enakovredni, v enem primeru glede profesionalnih delovnih angažmajev in v drugem zaradi zanimanja za zadeve družbe in politike. Eden od njiju in obenem edini med vsemi je omenil lastno »zapečkarstvo«. Paradigmatsko ga je zapečatil z besedami odpora do zapuščanja doma. Izrekal je besede šibkosti in na subtilen način izražal nezadovoljstvo zaradi »nerazumevanja« v odzivu partnerke na svoje starostne psihofizične tegobe.

Samo eden od respondentov je navajal neenakovredno delitev domačega dela pred prenehanjem službe in po njem, vendar v prid pogosto odsotne žene. Preostali respondenti, številčno prevladujoči, so pripovedovali zgodbo celovite diferenciacije od utilitarne premene v odnosu do partnerke in doma ter s tem do udeležbe v sferah javnosti in zasebnosti.

Zgodba kontinuitete poleg javnih aktivnosti vključuje kritičen odnos do nacionalne in mednarodne politike in ekonomije; ti respondenti podpirajo družbeni aktivizem, a ga prilagajajo starosti ali priličijo svojemu poklicu. Izrazi težnje po moškem spolnem kapitalu so minimalistični; če obstajajo, so zanje kljub artikulaciji spolne ozaveščenosti neprepoznavni, niso vključeni v samorefleksijo.

Moški, ki so v odgovorih na vprašanja deloma zavzeli tradicionalno spolno vlogo, tako kot predhodno povzeto, obenem sestopajo s pozicije tradicionalno diskriminatornega starejšega ali starega moškega. To se izraža bodisi v spoštovanju partneričinega profesionalnega dela in v besedah, s katerimi kažejo na lastno čustveno delo v družini, zlasti za potomstvo in podobno.

Po drugi strani omenjeni sledovi težnje po moškem osebnem in posebej spolnem kapitalu najdejavajo svoj izraz na več posrednih načinov. Poudarjanje socialnega in delovnega kroga in s tem virilnosti, prenašanje nelagodja glede lastnega stanja na drugo osebo, mimobežno pripisovanje kompetenc sebi in prikrito odzemanje kompetenc partnerki, prostorsko in tipsko organiziranje domačega dela z androcentrično logiko, izogibanje domačim delovnim nalogam – vse to je artikulirano v komaj zaznavni konotaciji spolne razlike. V teh minimalističnih vložkih »prave moškosti« je moč zaznati možnost za reflektivni in raziskovalni napredek, ki bi dekonstruiral subtilne, večinoma simbolne poteze diskriminatornega, dominantnega tipa moškosti in komplementarnih tipov »ženskosti«, ki se prilagajajo bodisi skozi podreditev bodisi skozi ekvivalentno dominantnost v zasedanju »moškega« položaja in izvajanja »moških« mehanizmov obvladovanja. Na pedagoškem področju je že bil storjen korak s tematizacijo prikritih mehanizmov androcentričnosti z namenom vzdrževanja tradicionalnih spolnih klišejev o moških in ženskah ter s tem podpiranja falokratskega izobraževalnega in s tem vplivno tudi družbenega reda. Znamenje relevantnosti tovrstnih tematizacij je bilo hitro in učinkovito pripoznavanje koncepta »prikriti kurikulum« (Vendramin 2006: 85).

5 Zaključna diskusija s sklepom: na poti do demokratičnega spolnega reda

Diskurz, ki starost veže na šibkost, moški ponotranjajo in kompenzirajo na različne načine. V ciljni skupini je bil ta mehanizem dobro prikrit, kompenzacije pa so bile posamične in skromne, komaj zaznavne. V analizo obstoja prikritih tehnik vzdrževanja dominantnih osebnih in socialnih moči bi bilo treba pritegniti več družbenih skupin. Tu vidim domet nadaljnjega raziskovanja, namreč v segmentu starejših in starih moških skozi njihov odnos do življenjskih partnerk in žensk nasploh oblikovati teoretski zastavek, ki bo povezal posamične, tematsko raznolike raziskovalne vpogleda v bolj ali manj prikrite strategije vzdrževanja opresivnih moči ne glede na to, kdo jih izvaja.

Na splošno je v primeru starejših in starih moških prikrito, manipulativno in nezaznavno ali komaj zaznavno izvajanje moči na delu posebej tedaj, ko postanejo tradicionalni mehanizmi vzdrževanja dominantne oziroma hegemonne, »strupene« moškosti (Connell in Messerschmidt 2005: 840) neučinkoviti ali manj učinkoviti. Ironija vztrajanja starejših in starih moških pri obvladovanju in s tem posedovanju druge osebe, v našem primeru partnerske ženske in drugih žensk v interesnem krogu, je, da moški še vedno obvlada določene odnosne situacije in stanja tudi v primerih, ko se priložnostno ali trajno premesti na tradicionalno

žensko pozicijo pasivnosti in nemoči. V matrico tega delnega obrata v spolnih vlogah so vpisani aktiven odziv žensk, njihova pozornost in skrb ter »delo ljubezni«. Med intervjuji je bilo opaziti komaj kaj tega – taki odgovori so bili trije, in še to samo v stavku ali dveh. V enem od primerov je šlo za nezadovoljstvo zaradi manka pozornosti s strani partnerke, v dveh primerih pa za prelaganje odgovornosti za določena dela s sklicevanjem na naravo humanistične discipline v okviru akademskega dela, ki, če tolmačim izgovor, predpostavlja inteligenco in izgubljanje v pomembnih razmislekih, ne pa ročnih in organizacijskih spretnosti, potrebnih za vzdrževanje doma. Eden od obeh respondentov, ki sta tako bojkotirala določena domača opravila, je pri tem vzpostavil hudomušno distanco, drugi je artikuliral veliko čustveno podporo partnerki v stiski in predhodno, v neformalnem pogovoru, že dolgotrajno prevzemanje določenega tradicionalno značilnega ženskega dela. Mnogo resnejše pa je bilo opažanje zlorabe empatije žensk v primeru bolezni respondenta s področja kulture, ki pa iz intervjuja ni bilo razvidno. Opazka, da so ženske v večini »sestre usmiljenke«, je bila prav tako kot v predhodnem primeru izrečena v neformalnem pogovoru.

Kot se je izkazalo v predhodni raziskavi »*Old Guys Say Yes to Community*« s ciljno skupino starejših in starih moških, je na splošno v starosti zanašanje moških na ženske mnogo bolj eksistenčno, še bolj pa telesno pogojeno kot v predhodnih obdobjih poteka moških življenj. Običajno tradicionalno gospodinjsko delo žensk ni v večji meri razdeljeno na oba spola niti po upokojitvi; boljše možnosti žensk za angažmaje izven doma izvirajo iz nove distribucije ospoljene moči zaradi novih čustvenih potreb moških ter zaradi njihove udeležbe v skrbstvenem delu za odrasle otroke in vnuke/inje. Obenem zaradi naravnega reda stvari odpade skrb za starše. V nasprotju s tem intervjuvani moški v obravnavani manjši raziskavi v skupini akademsko in kulturniško profiliranih moških, ki je bila izvedena z namenom objave pričujoče študije, izkazujejo trajnostno naravnost k spolno bolj enakovrednemu partnerstvu. To izkazujejo s kontinuiranim delom v družini pred upokojitvijo in po njej ter ob upoštevanju poklicnega življenja partnerk. Respondenti še po formalnem zaključku delovne dobe večinoma ohranjajo prisotnost v predavalnicah, medijih, delovno-prijateljskih srečanjih z bolj ali manj vplivnimi posledicami, v omrežjih menjave pomembnih informacij – četudi denimo zgolj o ozadenjskem delovanju ali osebnih okoliščinah odločevalcev_alk. Po pripovedi moških partnerke tudi v starosti opravljajo domače delo ob njihovi pomoči ali izpolnjujoči soudeležbi. Očitno je najbolj enakovredno porazdeljeno skrbstveno delo za odrasle otroke in njihove družine ali partnerske osebe. Moški postajajo čustveno bolj ekspresivni, nuja po varnosti je implicirana; v raziskavi se izpostavlja neposredno samo enkrat, a čutiti jo je pri vseh respondentih. Skleпам, da je bila določena mera varnosti zagotovljena že predhodno, saj je bila zaradi narave

poklicnega akademskega in kulturniškega dela pretočnost med zasebnostjo in javno sfero nekaj običajnega, s tem pa tudi partnerska vpletenost in povezanost para in družine večja. Kot tudi eden od respondentov ponovi obče znano dejstvo, je bila ločenost javne in zasebne sfere med pandemijo še bolj provizorična.

Obenem je imela pandemija zaradi fizične izolacije ambivalentne učinke na družinska življenja. Statistika je beležila porast nasilja na osnovi spola. In vendar so moški v intervjujih nepričakovano afirmativno in z občutkom opisovali vzajemnost s partnerko glede pomoči otrokom in vnukom med pandemijo. Čustveno povezovanje je v zaznavni meri ne glede na možnosti nujenja pomoči zaradi restrikcij zajelo vse, upokojene starše, njihove otroke in vnuke (Črnič in Švab 2020: 51). Podoben moment varnosti znotraj družine je bilo moč ujeti v odgovorih respondentov na vprašanje, kako v družinskem okolju doživljajo polikrizo, stopnjevano z bližnjima vojnima območjema, in s tem tesnobnost časa. Če je med pandemijo javna sfera izvajala oblast na polju zasebnosti, je očitno moč oblastniško producirane polikrizo možno uravnnavati s silo najtesnejših medčloveških odnosov, ki se (še) ne pustijo skrhati.

Metodološka refleksija vodi do sklepa, da bo »hрупni mali analitični stroj« naše skupne zavesti v podaljšanem miksu vseh štirih vnesenih kategorij (ženske, moški, javno, zasebno) zmllel fiktivno delitev med imenovanima sferama skozi konstrukcijo ospoljenega človeškega delovanja in bivanja tako, da se bodo ženske in moški enakovredno umestili v prostore dela, izobraževanja, kulturne ponudbe, intimnega življenja in družinjenja ter družabljenja. Javnost in zasebnost pripoznata svojo pretočnost in sta »moški« in »ženski« obenem. Ko se kategoriji znotraj dveh kategoričnih parov prekrijeta, izgubita svoj smisel, v delovanju stroja sta bili v postopku izničenja. V skladu s teorijo Leslie McCall in pristopom antikategorične kompleksnosti je možno kategorije, kadar je to potrebno, demantirati kot odvečne (McCall 2005: 1773–1775). Prostori in diskurzi javnosti in zasebnosti postajajo razspoljeni.

SUMMARY

The study is based on two sources: epistemological and qualitative research. Accordingly, the aim is related to a previous research project in a social group of old men which produced generalised research results ("Old Guys Say Yes to Community", 2016–2019, Erasmus+, Strategic Partnership for Adult Education). Nonetheless, professional and collegial experiences and observations show that in academic, research and cultural environments the gendering of old age may vary substantially from the generalisation. A specific group of old men professionally involved in academic, research and cultural domains, in a relatively

good economic position, and endowed with personal social and cultural capital was consequently established as a target group. To prove the case, epistemic and methodological tools that see less use were applied after considering that interdisciplinarity offers multiple epistemological, and methodological options: the etymology of a differentiated conceptualisation of gender binary compared to the gender dichotomy; the problematising of the two crucial dichotomies women/men and private/public by introducing the related dichotomy of feminist epistemological origin, i.e., personal/political (in the subsequently adapted meaning of "political" proposed by Chantal Mouffe); the analytical dichotomic machine of Donna Haraway; the categorical complexity of Leslie McCall; the qualitative research integrating an interdisciplinary tool (technique), i.e., in-depth semi-structured interviews with seven respondents. Regarding analytical methods for obtaining research results, the linguistic methods of the transdisciplinary field were checked for the sake of the respondents' safety – their identities should not be identified. Since no phrases of the respondents should be quoted, and no personal circumstances mentioned except for the ones defining the target group, the lexical taxonomic scheme was used, as already applied by the European Institute for Gender Equality – EIGE in the formation of the open thesaurus. Another accompanying tool was chosen to elaborate the acknowledged approaches to open thesauri and other lexical taxonomies whereby the basic relations among the included words organised in clusters, levels and many other organising options are inscribed. In that respect, the related schematic tools of linguistic taxonomy were surveyed, and the one schematising syntagmatic and paradigmatic (semantic) relations between words was selected (Maia and Lima 2021).

The results obtained were not surprising since they revealed radically different gender relations in the selected group of old men, formulated from both their perspective and that of the (construed) private/public divide. The comparison to gender relations demonstrated in the earlier research, where the results were organised in the generalised description of gender relations of the social group of old men, was very transparent.

The generalisation cannot be doubted as it shows the prevailing social organisation of gender relations in old age across many European countries: men who as a social group were associated with an important role in the public sphere – and they actually spent a lot of time outside home – undergo a subjectivation change after they retire and onwards. They begin to feel vulnerable and become more dependent on their female partners with respect to the care work expected, which is also about emotions. In the group of old women, the change is in a differently direction. They are not so occupied by care work as

before, the children have grown up, the parents are deceased, and women often find pleasure in joining educational, sporting, cultural and other activities in public spaces. According to men, they obtain some new help in sustaining the home, yet in any case the input men provide is not substantially supportive. This change in gender positioning relative to the gender divide and the public/private divide obviously cannot be seen as a complete gender turn.

The results of the inquiry into the specified social group of men reveal that their connection with their female partners is quite close to the idea of gender equality in a gendered distribution of household scores before and after retirement. The same goes for gender roles in public spaces. In the mentioned social group of men, the prevailing matrix is structured by outgoing men, even after retirement still engaged professionally, and according to their answers the same applies to their female partners. There were only few hints at hidden mechanisms of hegemonic masculinity at play such as the mildly manipulative avoidance of certain domestic errands, and in one case positioning oneself as a victim to receive attention and emotional support. Still, this unexpected minor research outcome provides an interesting starting point for further inquiries into hidden hegemonic masculinity scripts in different life areas to be used for grounded theory in the future.

Literatura

- Connell, W. Raewyn, in Messerschmidt, W. James (2005): *Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept*. *Gender & Society*, 19 (6): 829–859. DOI: <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>.
- Furman, L. S. Benjamin, in dr. (2020): *Sex Chromosome Evolution: So Many Exceptions to the Rules*. *Genome Biology and Evolution*, 12 (6): 750–763. DOI: 10.1093/gbe/evaa081.
- Gregorčič, Marta, in Cizelj, Kaja (2019): *Men's gender capital experiences in later life*. *Andragoška spoznanja*, 25 (2): 81–101. DOI: 10.4312/as.25.2.81-101.
- Gregorčič, Marta, in Kajzer, Alenka (ur.) (2021): *Evropski steber socialnih pravic, Slovenija 2000–2029*. Ljubljana: UMAR. Dostopno prek: https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/ESSP/2021/ESSP_splet.pdf (8. 9. 2024).
- Haraway, J. Donna (1999): *Opice, kiborgi in ženske: Reinvecije narave*. Ljubljana: Študentska založba.
- Hirsch Hadorn, Gertrude, Pohl, Christian, in Scheringer, Martin (b. d.): *Methodology of Transdisciplinary Research*. V G. Hirsch Hadorn (ur.): *Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS)*. II. del Unity of knowledge (in transdisciplinary research for sustainability). Pariz: UNESCO.
- Dostopno prek: <https://www.eolss.net/sample-chapters/c04/E6-49-02.pdf> (14. 9. 2024).

- Hrženjak, Majda (2020): Multiple masculinities in primary caregiving situations: Degen-dering care and undoing masculinity. *Anthropological notebooks*, 26 (2): 28–50. DOI: 10.5281/zenodo.4399786.
- Maia, Lucinéia, in Lima, Gercina (2021): A Semantic-Relations Taxonomy for Knowledge Representation. *Brazilian Journal of Information Science: Research trends*, 15. DOI: 10.36311/1981-1640.2021.v15.e02123.
- McCall, Leslie (2005): The Complexity of Intersectionality. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 30 (3): 1771–1800. Dostopno prek: <https://www.jstor.org/stable/10.1086/426800?seq=2> (15. 8. 2024).
- McMurtry, Angus, in Sasser, Jenny (2020): Interdisciplinary and transdisciplinary approaches to ageing and gerontology. V M. Łuszczynska (ur.): *Researching Ageing Methodological Challenges and their Empirical Background*: 29–40. London: Routledge. DOI:10.4324/9781003051169-4.
- Mouffe, Chantal (2016): *Agonistika: Misliti svet politično*. Ljubljana: Maska.
- Kochan, Jeff (2013): Subjectivity and emotion in scientific research. *Studies in History and Philosophy of Science, Part A*. 44 (3): 354–362. DOI: 10.1016/j.shpsa.2013.05.003.
- Oblak Črnič, Tanja, in Švab, Alenka (2020): Ko politične uredbe trčijo v zasebnost. *Družboslovne razprave*, 36 (94/95): 29–54. Dostopno prek: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-N9KSCF8> (11. 9. 2024).
- Pateman, Carole (2016): *Spolna pogodba*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Rosicki, Remigiusz (2012): Public sphere and private sphere – masculinity and femininity. Poznan: Repository of the Adam Mickiewicz University. Dostopno prek: https://www.researchgate.net/publication/280562863_Public_sphere_and_private_sphere_-_masculinity_and_femininity (1. 12. 2024).
- Thompson, E. H. (2018): *Men, masculinities, and aging: The gendered lives of older men*. Baltimore: Roman & Littlefield.
- Urek, Mojca (2001): Življenjske zgodbe in njihov pomen: nekaj izhodišč za preučevanje pripovedovanja zgodb v socialnem delu. *Socialno delo*, 40 (2–4): 119–147. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-P5ITT4BS> (14. 9. 2024).
- Vendramin, Valerija (2006): »Resnica« o deklicah? Šolsko polje, 17 (3–4): 85–98. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-l8ZTVL5O> (29. 11. 2024).
- Vermeulen, Alex, Kaufman, J. Martin, Goemaere, Stefan, in Van Pottelberg, Inge (2002): Estradiol in elderly men. *The Aging Male*, 5 (2): 98–102. Dostopno prek: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12198740/> (12. 9. 2024).
- Ward, L. Monique, Rosenscruggs, Danielle, in Aguinaldo, R. Erick (2022): A Scripted Sexuality: Media, Gendered Sexual Scripts, and Their Impact on Our Lives. *Current Directions in Psychological Science*, 31 (4): 369–374. DOI: <https://doi.org/10.1177/09637214221101072>.

Viri

- EIGE (n. d.): Glossary & Thesaurus – about. Dostopno prek: <https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/about> (8. 9. 2024).
- Hanish, Carol (1969): The Personal is Political. Feminist Reading Group. Dostopno prek: <https://www.carolhanisch.org/CHwritings/PIP.html> / (2. 12. 2024).
- NIJZ (2017): Zdravstveni statistični letopis Slovenije: Demografski podatki. Dostopno prek: https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/publikacije/letopisi/2017/1_demografija_2017.pdf (30. 11. 2024).
- Šribar, R. (2015): First draft Europe-wide gender equality thesaurus. Updated and approved version. Vilnius: European Institute for Gender Equality.

Podatki o avtorici

izr. prof. dr. **Renata Šribar**
E-mail: renata.sribar@guest.arnes.si